

Lajnert, S. *Ustroj željeznica u Hrvatskoj od Austro-Ugarske do danas*. Zagreb: 2003.

Knjiga je prošireni diplomski rad autora pod naslovom *Povijesni pregled organizacije željeznica u Hrvatskoj do 1945.*, obranjen na studiju arhivistike Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.

Nakon *Uvoda*, koji progovara o značajkama djela i počecima povijesnoga razvoja željezničkoga prometa u svijetu te donosi neizbježne autorove zahvale suradnicima, prvo poglavlje *Ustroj željeznica u Hrvatskoj u doba Austro-Ugarske Monarhije do 1918.* razlaže problematiku uspostavljanja željezničkih trasa u Carstvu i u Hrvatskoj, posebice se pritom osvrćući na strukturu institucija zaslužnih za razvoj željezničkoga prometa. Tako saznajemo o Društvu južnih željeznica koje je 1858./59. godine otkupljivanjem južnih pruga Carstva postalo najmoćnijim željezničarskim društvom, o njegovu ustroju, investicijama u izgradnju prvih triju pruga u Hrvatskoj te o pojavi prvih »željezničkih vlasti« u Hrvatskoj, nastalih u okviru Društva. Poglavlje govori i o drugoj etapi izgradnje željeznica u Hrvatskoj, koje obuhvaća razdoblje od sklapanja Austro-Ugarske nagodbe 1867. pa sve do raspada Monarhije 1918., u kojem je pruge u Hrvatskoj uglavnom gradila mađarska država slijedeći pritom samo vlastite interese te ostavljajući kompanijama i pojedincima izgradnju jedino vicinalnih (sporednih) pruga. Donosi se i uvid u djelatnost Direkcije Kraljevske ugarske državne željeznice koja je bila zadužena za upravljanje svim prugama, cjelokupnim prometom i svim popratnim poslovima vezanim za željeznice te djelovanje Kr. ug. državnih željeznica na otvaranje pružnih pravaca i željezničkih upravnih tijela u Hrvatskoj. Pored spomenutoga, prikazani su podaci o vicinalnim željeznicama, izgradnja kojih je bila prepuštena privatnom kapitalu, te o dioničkim društvima koja su ih gradila u Hrvatskoj. Na kraju poglavlja nalaze se podaci o ustrojstvu Carsko kraljevskih austrijskih državnih željeznica i njezinih tijela (direkcija) zaduženih za sva željezničarska pitanja u austrijskom dijelu Monarhije, kojemu su pripadale Dalmacija i Istra, te podaci o izgradnji i nadzoru pruga na tom području.

Poglavlje *Članci iz »Narodnih novina« (1858.-1903.) o izgradnji željezničke infrastrukture u Hrvatskoj u doba Austro-Ugarske Monarhije*, kako sam naziv govori, donosi citate iz spomenutoga lista vezane za izgradnju i puštanje u promet pruga Pragersko/Čakovec–Kotoriba; Zidani most/Zagreb–Sisak–Galdovo; Zagreb/Karlovac; Zákány (Budapest)/Koprivnica–Zagreb; Karlovac–Rijeka; Sveti Petar/Rijeka, zatim članke o izgradnji i otvaranju Državnoga kolodvora Kr. ug. državnih željeznica u Zagrebu, radu Poslovne uprave Kr. ug. državnih željeznica u Zagrebu te trasiranju pruga, zakonskoj osnovi i otvorenju Dalmatinskih željeznica.

Ustroj željeznica u Hrvatskoj u doba Kraljevine SHS/Jugoslavije (1918.-1941.) razlaže željezničarsku problematiku nakon raspada Monarhije, osnivanje Generalnoga ravnateljstva željeznica Države SHS u Zagrebu te, nakon stvaranja Kraljevine SHS, prijenos svih ovlasti vezanih za željeznice u Hrvatskoj na strogo centraliziranu upravu na čelu s ministrom saobraćaja u Beogradu. Pored toga, poglavlje donosi podatke i o ustroju i djelovanju Ministarstva saobraćaja kao i željezničkih direkcija koje su imale zadaću nadzora, izgradnje i iskorištavanja cjelokupne mreže državnih željeznica.

Ustroj Hrvatskih državnih željeznica (1941.-1945.) iznosi podatke o željeznicama i željezničkom prometu tijekom postojanja NDH za koje je prvotno bilo zaduženo Ministarstvo hrvatskog domobranstva, a zatim Ministarstvo prometa i javnih radova. Pored toga, opisan je ustroj i djelovanje Odjela za željeznice, autopromet i brodarstvo posljednje spomenutoga Ministarstva, ustroj Ravnateljstva državnih željeznica u Zagrebu koje se nalazilo u sastavu Odjela, kao i promjene u njihovu ustroju i nadležstvu.

Poglavlje pod naslovom *Ustroj željeznica u Hrvatskoj u doba socijalističke Jugoslavije (1945.-1990.)* pored podataka o željeznicama i željezničkom prometu tijekom Narodnooslobodilačke borbe govori o osnivanju, ustroju, djelovanju različitih ustanova zaduženih za željeznice na razini Hrvatske i Federacije kao što su Glavna uprava željeznica (1945.), Jugoslavenske državne željeznice (1947.) i njezine glavne direkcije, zasebno Ministarstvo željeznica Vlade FNRJ (1948.), Jugoslavenske željeznice (1953.), Direkcija Jugoslavenske željeznice Zagreb, Zajednica željezničkih poduzeća Zagreb (1963.), Željezničko transportno poduzeća Zagreb (1965.), Zajednica Jugoslavenskih željeznica (1978.) – da spomenemo samo važnije.

Ustroj željeznica u Republici Hrvatskoj (1990. – do danas) nudi kraći pregled (državnih) željezničkih institucija nastalih nakon raspada bivše države te podatke o osnivanju, organizaciji i djelovanju Hrvatskoga željezničkog poduzeća (1990.), odnosno Javnoga poduzeća Hrvatske željeznice (1992.) do današnjih dana.

Pored zaključka u kojem autor, između ostaloga, navodi strateške odrednice razvitka Hrvatskih željeznica s obzirom na priličnu isplativost željezničkoga prometa uopće, pri kraju knjige nalazi se popis arhivskih izvora za proučavanje povijesti hrvatskih željeznica koji se čuvaju u domaćim i inozemnim institucijama. Iza njega slijede sažetci na hrvatskom, engleskom, njemačkom, mađarskom i talijanskom jeziku, popis literature te kazalo.

Naposljetku valja spomenuti da je riječ o, kako autor u *Uvodu* tvrdi, prvom radu takve vrste u nas, koji uglavnom uz pomoć zakonskih odredbi prikazuje povijesni razvoj željeznica i uz njih vezanih institucija od pojave željezničkoga prometa na našim područjima pa sve do danas. Zamjerka bi se mogla izreći tiskanju recenzije na početku knjige u njezinu izvornom obliku, budući da je takav način ocjenjivanja djela poprilično neuobičajen u izdavačkoj praksi.

Mario Stipančević